

ČESKÉ KONTEXTY LOTYŠSKÝCH KULTURNÍCH TRADIC

mgr. Pavel Štoll

Posudek disertační práce

.....

Předložená práce je výsledkem dlouhého a – radostně konstatuji – nakonec úspěšného zápasu o uchopení látky, která se od počátku nabízela sama: když už někdo je mladý zdatný český letonista s mimořádnou praxí ve zprostředkovávání česko-lotyšských styků (diplomatických, vojenských, právních, technicko-organizačních, ba občas i kulturních),¹ a zároveň usiluje o doktorát z filologie, měl by právě ty kulturní česko-lotyšské styky nějak zpracovat. Otázka zní, co a jak, a s touto otázkou zůstal kandidát sám. To lze vyčíst z disertace samé (zvláště z oddílu 1.4), to navíc vím i z okolností «paratextových», neboť jsem patřil k okruhu konsultantů (nechci přecházet mlčením, že mě kandidát cituje a že mi děkuje). Věříme-li (a já věřím), že největší přínos lidské práce spočívá v tom, že je-li vedena dobře, dokáže pozvednout toho, kdo ji vykonává, dostal již kandidát svou mzdu. Nyní zbývá jen pomoci tomu, aby výsledná práce došla uznání ve společenství, pro něž je určena.

Kandidát studuje česko-lotyšské styky jako součást styků česko-baltských, což je správné. Odbornou literaturu uvádí jak baltistickou ve smyslu indoevropské baltistiky (zkoumající lotyštinu a litevštinu; starou pruštinu můžeme nechat stranou), tak estonistickou. Nejde přitom o petrifikaci sovětského Pobaltí, nýbrž o metodologickou nutnost, bez níž se lotyštinu zkoumat nedá: jazykově příbuzná litevština představuje zásadní srovnávací materiál pro kulturní vklady předhistorické, jazykově nepříbuzná estonština pak zásadní srovnávací materiál pro ne pouze souběžný, ale přímo společný kulturní vývoj historický. Dosavadní odbornou literaturu k takto vymezené oblasti kandidát zná obdivuhodně, a veškerou (1.1–2).

Historický jev, na který se kandidát zaměřil, totiž ochranovský vklad do lotyšského národního obrození a kulturního sebeuvědomění, je něco, co českého čtenáře musí zaujmout už jako materiál: autorovi by bylo stačilo «prostě jen předložit fakta», a výrazně by byl přispěl k tradiční české diskusi o historické (bez)významnosti češství. Nejtěžší zápas, jež autor podstupoval (a vnitřní příčina, proč jeho práce trvala tak dlouho), se však vedl nikoliv o to, jak se dostat k málo známým dokumentům a jak o nich podat zprávu, nýbrž o to, jak z nich udělat filologický objekt — s plným vědomím že filologické objekty neexistují samy od sebe, leč filolog je na počátku své práce vytváří.

Autorův metodologický úvod (1.4) lze číst jako popis zápasu o strukturalismus, kde hlavní překážkou nejsou nevědomosti, nýbrž rozptýlenost vědomostí, jež akademické prostředí zájemci-badatelé dokáže nabídnout. Kandidát tak byl konfrontován s protiklady strukturalismus :: hermeneutika, strukturalismus :: sémiotika, strukturalismus :: kulturologie, nemluvě o nejistotách, čím se ten strukturalismus vlastně liší od imanentní typologie (to hlavně v kapitole 2). Oceňuji, že kandidát po všech zápasech, jež podstoupil, se dokázal jednoznačně rozhodnout. Rozhodl se pro pojetí celostní filologie, která klade důraz na explicitní principy, podle nichž badatel zkoumané texty sbírá do definičních oborů a v těch je pak diferenčně rozebírá. Výhodou jeho rozhodnutí je, že se nemusí dále trápit otázkou, na čí straně stojí ve

---

¹ Posudek píše svou ortoepickou ortografií, jež je vlastně i znakem autenticity. Posuzované dílo však cituji tak, jak bylo vydáno.

všech těch výše nastíněných protikladech, protože explicitní princip definičního oboru lze postavit na čemkoliv, tedy i na jevech, o něž se ony protiklady přou. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že princip, jež kandidát zvolil (Komenského triáda: *sapientia mentis – pietas cordis – tranquillitas uitae*), není žádná laciná postmoderní hříčka, nýbrž věc velmi dobře motivovaná (1.4.3).

Že přijaté rozhodnutí autor dokázal i provést, o tom svědčí kapitoly 3–5 jeho disertace. V nich vždy uvážlivě vylíčí «historická fakta», důkladně objasní sociálně-kulturní funkce textů, jež hodlá zkoumat, ony texty seskupí podle explicitních zásad (případně ještě s jemnějším dělením na texty primární, sekundární a terciární — takto zvláště v kapitole 4) a přistoupí ke konkrétním rozborům. Jeho výsledky přispívají k lepšímu pochopení nejen významných oblastí lotyšské kultury vůbec a literatury zvláště, nýbrž i několika výseků kulturního dědictví českého.² Nehledejme ve Štollově disertaci interpretace překvapivé: kandidát se naštěstí neřídí heslem *épater le bourgeois*; najdeme v ní zato výslovné potvrzení mnoha soudů, které o lotyšské literatuře už byly vyneseny, přičemž Štollův přínos spočívá v tom, že ony soudy — dříve jen intuitivní, či zdůvodňované *ad hoc* — nyní vidíme jako uvědomělou intelektuální konstrukci.

Pro českou historiografii představuje Štollova disertace i důležitý diskusní příspěvek ke dvěma klasickým pracím o národním obrození, k Macurovu *Znamení zrodu* a Hrochovým *Evropským národním hnutím 19. století*. Že v celkovém vyznění Štollovy rozboru Macuru potvrzují, kdežto Hrocha relativizují, není samo o sobě překvapivé; je ale hezké vidět takové potvrzení i zpochybnění řádně argumentačně podložené.

Žánr posudku hledá chyby. V podstatě nenacházím. Disertace je sepsána velmi pečlivě: překlepy, či opominuté čárky jsou naprosto ojedinělé, vadně vytištěný řecký příklad (p.30) vypovídá jen a jen o nespolehlivosti wordu.³ Již jsem pochválil úplnost literatury k česko-baltským stykům; plně relevantní je i lotyšská literatura k vlastní, lotyšské literární historii; k literatuře o Komenském, Jednotě bratrské a ochranovském hnutí jen lituji, že jsem autora sám dříve neupozornil na málo známou, leč velice inspirativní knihu Julie Novákové *Čtvrt století nad Komenským* (1989). Výběr metodologické literatury strukturalistické, jež disertace předkládá, ano je nahodilý, leč to odráží, jak jsem již výše uvedl, především rozptýlenost a rozpaky akademického prostředí, v němž se kandidát pohyboval, a nebylo by správné klást to za vinu jemu.

Zaměříme se raději na doporučení pro případnou publikaci, protože materiál, jež autor sebral, i způsob, jakým jej rozebral, si to zaslouhují. Má-li v disertaci cenu podávat zprávu o tom jak jsem metodologicky zrál, v publikaci to naopak ruší. Tam necht' je prosté sdělení: rozhodl jsem se pro postup celostněfilologický a zkoumám texty, jež jsem sebral podle těch a těch zásad. Kapitola 1 si tedy žádá jinou perspektivu. V kapitole 2 vidím pro publikaci úskalí v pojmu typologie: má typologická spřízněnost parol'kovská (leč Štollova!) s typologií Macurovu, neřku-li Hrochovou společného opravdu něco víc než slovo «typologie»? Autorovo tvrzení, že Lönnrotova *Kalevala*, či Kreutzwaldův *Kalevipoeg* jsou typologicky příbuzné českým *Rukopisům* (p.45), je na pováženu. V takových situacích pokládám za nutné — byt' by šlo jen o citaci — literární typologii pozitivně či negativně definovat, a odlišit ji výslovně od případů, kdy v české odborné literatuře slovo «typologický» fungovalo prostě jako eufemismus za «strukturální», což se v jistých dobách nesmělo říkat. Dále pak je třeba v téže ka-

---

² Který český literát ještě dokáže pozitivně ocenit třeba Čelakovského?

³ Osobně se nestačím divit, že kandidát v tom hnusném wordím prostředí vůbec dokázal svou práci vytisknout pěkně.

pitole 2 zrelativizovat jako společnou charakteristiku všech tří baltských národů historickou absenci vlastní státnosti do roku 1918 (p.37). Vždyť Litva se od Lotyšska i Estonska liší právě tím, že historickou státnost měla — stejně jako ji měli Češi oproti Slovákům. Specifickým problémem litevského národního obrození bylo, jak onu dávnou státnost uchopit v pojmech jazykově-národních. Vlastní rozbor kapitól 3–5 lze dle mého soudu spolu se závěrem publikovat tak, jak jsou.

Předložená práce mgr.Pavla Štolla splňuje všechny požadavky, jež je rozumné na disertaci klást. Doporučuji ji přijmout jako podklad k obhajobě a případným zkouškám a zároveň ji navrhuji ocenit *summa cum laude*.

V Brně i Praze 31.března 2011

Masarykova universita
fakulta filosofická
ústav jazykovědy a baltistiky

doc.RNDr. Tomáš Hoskovec, CSc.